

Optimālo valūtas zonu teorija un tās izmantošana monetārās integrācijas procesu analīzei Eiropā

Inna Dovladbekova, Oksana Kiseļova¹

Rīgas Stradiņa universitāte, Reģionālās ekonomikas un biznesa katedra, Latvija

¹ Rīgas Tehniskā universitāte, Latvija

Ievads. Optimālo valūtas zonu (OVZ) teorija palīdz veikt mūsdienu monetārās integrācijas procesu analīzi, identificējot svarīgāko problēmu klāstu un prognozējot šo procesu iespējamās attīstības virzienus. Zinātniskajā literatūrā ir izstrādāti vairāki ekonomiskie un politiskie kritēriji, kuru izpilde nodrošina monetārās integrācijas iespējamību. Eiropas Monetārā savienība (EMS) ir spilgts monetārās integrācijas piemērs. Tomēr vairāku nosacījumu un kritēriju neizpilde dalībvalstīs un savienībā kopumā izraisīja nopietnas finanšu un ekonomiskās problēmas.

Darba mērķis un metodes. Balstoties uz optimālās valūtas zonas teorijas pamatnostādņēm, izpētīt monetārās integrācijas procesus Eiropā, kā arī izvērtēt optimālās valūtas zonas kritēriju izpildi Eiropas Monetārajā savienībā. Pētījumā izmantotas monogrāfiskā, abstrakti loģiskā, novērojuma un gadījuma analīzes pētījuma metodes, kā arī sekundārā datu analīze.

Rezultāti. Pēc OVZ teorijas darbaspēka mobilitāte palīdz cīnīties pret asimetriskajiem šokiem. Optimalitātes kritērija analīzei tika izmantoti darbaspēka brīvības indeksa rādītāji (*labor freedom index*), kas liecina par to, ka eirozonas valstīs pieaug ierobežojumi brīvai darbaspēka mobilitātei. Pieaug nedrošība un barjeras darbaspēka tirgū, kas ir saistīts ar krīzes sekām – katra valsts cenšas aizsargāt savu darba tirgu. Salīdzinot eirozonas valstu darbaspēka brīvības indeksa rādītājus ar ASV indeksa rādītājiem, var redzēt būtiskas atšķirības, kas parāda, ka ASV darbaspēks ir mobilāks un eirozona krietni no tās atpaliek. Lielāka valsts ražošanas un patēriņa diversifikācija nodrošina iespēju ātrāk un ar mazākiem zaudējumiem novērst asimetrisko šoku sekas. Patēriņa un ražošanas diversifikācijas izpētei tika izmantota statistiskā informācija par bruto pievienoto vērtību sadalījumā pa nozarēm. Dati liecina, ka eirozona ir samērā labi diversificēta un kopumā eirozonas valstīs vislielāko īpatsvaru pēc pievienotās vērtības aizņem pakalpojumi, it īpaši finanšu sektorā. Ekonomikas atvērtības analīze pēc vidējā rādītāja no eksporta un importa kvotas, balstoties uz Eurostat publicētiem datiem par eksportu, importu un IKP, parādīja augstu atvērtības pakāpi eirozonā.

Tomēr pēc *Central Intelligence Agency* apkopotajiem datiem var secināt, ka vidēji vadošais eirozonas valstu eksporta partneris sastāda aptuveni 19%, savukārt otrais nedaudz pārsniedz 12%. Tik liels vadošā partnera īpatsvars asimetrisko šoku gadījumā var būtiski ietekmēt valstu ārējo tirdzniecību. Attiecībā uz finanšu tirgus rādītāju (procentu likmes, kapitāla tirgus apjoms procentos no IKP, ārējā kapitāla apjoms, finanšu brīvības indekss, ko ik gadu aprēķina *Wall Street Journal* un pētījumu centrs *Heritage Foundation* u. c.) attīstības tendencēm jāsecina, ka Monetārā savienībā ir labi integrēta, jo kapitāls pārvietojas brīvi, bez ierobežojumiem un kapitāla apjomi pieaug, kas norāda uz finanšu instrumentu pievilcīgumu. Inflācijas konverģences, kā arī cenu un darba samaksas elastības optimalitātes kritērijs izpildās vidējā līmenī. Prakse liecina, ka šodien EMS dalībvalstīs nespēj realizēt saskaņotu politiku. Valūtas zonas dalībvalstīm nav vienprātības ekonomiskās, finanšu politikas plānošanā un īstenošanā, pastiprinās nacionālās tendences un protekcionisms.

Secinājumi. Veiktais pētījums liecina par to, ka Eiropas Monetārajā savienībā vairāku optimālās valūtas zonas kritēriju izpildes pakāpe ir zemā vai vidējā līmenī. Izvērtējot eirozonas stiprās un vājās puses, tās attīstības iespējas, ņemot vērā tajā pastāvošās problēmas un riskus, tika secināts, ka eirozonas funkcionēšanā ir vairāki destabilizējošie faktori. Tas nozīmē, ka Eiropas Monetārajā savienībā cīņa ar krīzi un tās sekām būs ilga, ar lielām izmaiņām ekonomiskajā, finanšu, politiskajā un institucionālajā jomā. Šodienas pasākumi, kuri ir vērsti uz krīzes seku likvidēšanu, parāda visu valstu apņemšanās nopietnību turpināt Eiropas integrāciju. Tomēr tiem ir tikai atbalsta loma, un diemžēl tie neatrisina esošās pamatproblēmas.